

HISTORY'S FOOTNOTE

on Love and Freedom

2 okt –
28 nov 2021

INTRO- DUCTION

KHANYISILE MBONGWA
Curator

De geschiedenis blijft het heden binnensluipen; het is het verleden dat nooit het verleden is, omdat het niet ongeleefd kan blijven. We staan niet op vaste grond en woorden zijn nooit neutraal. Het is een uitdagende en bevrijdende taak om de geschiedenis te bekijken door de lens van liefde en vrijheid. Je bezighouden met voetnoten is het openbreken van het verhaal en vervolgens zien hoe dit verhaal naar buiten gutst om lucht te krijgen. Het is de overgang van een dekoloniaal perspectief naar een emancipatoire praktijk; het is het doorstaan van het onverwerkte verdriet en het liefhebben van het onbemide.

En daarom moeten we aandacht schenken aan de manier waarop we kijken en zien, door aandacht te schenken aan het moment en in de toekomst te spreken terwijl we ons het verleden herinneren. We schrijven tegen de tijd in over hoe we dit heden kunnen overleven en dus is "levend zijn voor de verhalen van je doden, het minste wat de levenden kunnen doen" (Nadia Davids). Het is daarom onze taak om, bij wijze van spreken, "de geschiedenis tegen de haren in te strijken" (Benjamin) door via dergelijke tentoonstellingen in de geschiedenis in te grijpen.

Eerder dit jaar, nadat ik een dag met mijn spirituele moeder had doorgebracht, schreef ze me: Khanyi, alleen vrije mensen kunnen een vrije wereld maken. Hoewel er in onze biologische

lijnen alternatieve bronnen van liefde zijn, houden onze kinderen ook van wie zij liefhebben en zouden zij niet gedwongen moeten worden om over alternatieven te onderhandelen. Daarin ligt de ultieme vrijheid. Liefde is een kracht van onbeperkte stroom en alleen onze eerste ervaring ervan kan bepalen hoe vrij we worden. Alleen vrije mensen kunnen een vrije wereld maken. Als we ons niet bevrijden van de dingen die ons opeisen, de dingen die ons gijzelen als ouders van kinderen voor wie we vrijheid willen, zullen we hun vrijheid blijven zoeken in de boeken die we lezen en zo de kans missen om veranderd, hervormd en bevrijd te worden door hun dagelijkse daden van vrijheid, vervat in hun liefde. We kunnen niet blijven zoeken naar nog een ding om ons van hen weg te houden in de naam van materiële gemakken voor hen. Onze vrijheid ligt in de verkenning van manieren die hen in onze tijd dichtbij houden, terwijl het materialisme ons voortdrijft. Alleen vrije mensen kunnen een vrije wereld maken.

Wekenlang zat ik met deze woorden in mijn maag en herhaalde ze steeds weer: alleen vrije mensen kunnen een vrije wereld maken. En wat nu? Kunnen wij door onze geschiedenis van onderdrukking, kolonialisme en slavernij, die ons heden doordringt, geen vrije wereld maken?

Ik weet niet of ik mij volledig aan dit idee kan overgeven, hoewel ik het begrijp en er mee resoneer. Maar

ik weet ook dat velen van ons het resultaat zijn van het verbeeldingswerk van onze onderdrukte en tot slaaf gemaakte voorouders. Daarom heb ik mij beziggehouden met de verbindende draad tussen liefde en vrijheid. Ik heb mij dikwijls afgevraagd hoe degenen die de vrijheid werd ontzegd, de liefde beleefden. En ik blijf steken bij liefde als verzet, overleving en protest, maar hoe zit het met vreugde, gelach, plezier, zachtheid? Hoe zit het met hen (zij die tot slaaf gemaakt, gekoloniseerd en onderdrukt werden) die een vrije wereld maakten waarvoor zij niet hoefden te sterven om die te laten bestaan?

Ik stel me zo voor dat deze kunstenaars, schrijvers en muzikanten als archeologen de opslagplaats van ons verleden binnengaan. Geleid door hun nieuwsgierigheid en doorleefde ervaring, zullen ze perspectieven opgraven die ons toegang geven tot verhalen van mogelijkheden. Verhalen die het canonieke archief ontwrichten, door degenen die onderdrukt zijn niet alleen voor te stellen als een index van lijden en pijn, maar ook als iets dat gemaakt wordt en leven dat bevrijd wordt. Ik stel me voor dat ze zich bezighouden met counter narratives als een ruimte van levendigheid, vreugde, rust, plezier, bloei, spel en zachtheid; als verzet en herdenking; dat ze het onderzoeken als een noodzakelijke vorm van veerkracht en protest van de historisch gemarginaliseerden;

en dat ze nagaan hoe deze counter narratives andere werkelijkheden introduceren, die ons verschuiven naar emancipatoire praktijken, vrijheid, en dus liefde!

DE WOND EN DE GENEZING

In een zoektocht naar genezing nodigt HYMN_SELF ons uit tot rouw, meditatie en bemiddeling door liedjes als oude plaatsen van zijn trauma opnieuw te bezoeken. Hij vraagt ons om tussen de brokstukken te gaan zitten van wat pijn doet en waarom het pijn doet, als een manier om af te rekenen met het verleden en ons te verzoenen met onszelf. In deze zelfverzoening gaat JANAÚ om met de gekoloniseerde tong als een ruimte van consistent geweld en trauma die een ontweving van hun tong vereist door het leren en schrijven in Tupi-Guarani, een inheemse taal van Abya Yala¹. Deze daad van het leren van hun moedertaal is op zich al een zoektocht naar vrijheid en radicale eigenliefde. Door te zoeken naar de echo's van hoe herinnering via taal en zang overleeft, schrijven Janaú en Hymn_self een liefdesbrief aan al hun voorouders door volmondig hun namen uit te spreken. Zo ontstaat een mooie conversatie tussen het werk van de kunstenaars waarin taal, woorden, tekst, stembanden en geluid centraal staan als plaatsen om te reflecteren op het verleden en om het genezingsproces op gang te brengen met het oog op de toe-

komst. Met deze locatiespecifieke installaties wordt een doorgang of poort gecreëerd om naar onze wonden te staren, met volle aandacht bij ze te zitten, door ze heen te bewegen, ze vragen te stellen en boven te komen met verhalen van mogelijkheden.

HET ARCHIEF EN DE ZORG

In de discussie over de ethiek van zorg wordt het archief in vraag gesteld als levend organisme dat de geschiedenis ter verantwoording zou moeten roepen. De ethiek van zorg is de manier waarop het archief degenen eert over wie het spreekt en tot wie het spreekt; het gaat om respect, verantwoordelijkheid, doelbewustheid, nederigheid en aandacht; het gaat om de gevoeligheid die nodig is om zorg te dragen voor de verhalen in het archief. EURIDICE KALA verbeeldt zorg als handeling, en benadert het archief als een cultureel, historisch en maatschappelijk verhaal. Een poging om voor iets te zorgen wat niet weet hoe het er volledig kan zijn voor haar of haar verhaal. Ze gebruikt glas om het archief te omkaderen als iets wat volledig gefragmenteerd

¹

Naam van Brazilië gegeven door de Tupi-Guarani vóór de kolonisatie door de Portugezen.

en gemakkelijk te breken is, maar ook als een oppervlak waarlangs het archief zelf kan worden verkend. Kala maakt gebruik van kwetsbaarheid als een exploratieve esthetiek voor zowel het archief als het instituut. LUNGISWA GQUNTA daarentegen werkt met het archief vanuit een persoonlijk perspectief om taal te geven aan verhalen die in het streven naar nationalisme terzijde worden geschoven. In haar werk gebruikt Gqunta intieme en vertrouwde voorwerpen om de onderstroom van systemische verwondingen bloot te leggen die vrijheid en dus liefde hebben ontkend (en nog steeds ontkennen). In haar werk nodigt zij ons uit in een moment, om bergen te ontmoeten als observeerders en getuigen van verandering – als delers van het archief. Ze vraagt ons om ons te verwonderen over de verhalen en liederen die in deze bergen leven als een kruispunt van het verleden, heden en de toekomst. Op dit kruispunt van tijd gaat het werk van KEMANG WA LEHULERE in op counter narratives die zijn ingebed in alledaagse objecten als verkenningen die kennissystemen opgraven, uitpakken en deconstrueren. Zijn performatieve installaties zijn onderzoeken die verhaallijnen peilen, bestuderen en samenstellen waarvoor voortdurend moet worden teruggekeerd naar het dagelijkse als plaatsen van geweld, trauma, uitwissing. In het werk van Wa Lehlere fungeren muziek en

gebarentaal als visuele ouvertures die “systemen van kennis en hun archivalistische methoden” bevragen. Het werk legt primaatschap in de structuren van kennis, confronteert met de manipulaties, schrappingen en controle van hoe wij hebben geleerd.” Kala, Gqunta en Wa Lehlere creëren een mogelijkheid om door het archief te bewegen als een openbaar en persoonlijk geheugen dat zorgvuldigheid vereist om vanuit en binnenin het archief een nieuwe voorstelling te maken.

VRIJHEID ALS BEVRJDING

Geleid door de notie *when changing your mind gets you killed*, onderzoekt NÁSTIO MOSQUITO het concept van vrijheid in relatie tot ongebondenheid, ontrafelt de complexiteiten, nuances, uitdagingen en tegenstellingen die ontstaan wanneer het perspectief verschuift. Mosquito onderzoekt ons moreel kompas ten opzichte van verandering en ons vermogen om van mening te veranderen of te vernieuwen. Door het gebruik van cynisme, sarcasme en ironie als onderscheidende hulpmiddelen probeert hij binnen de beperkingen van zijn eigen bestaan enig perspectief te geven op wat tastbare liefde zou kunnen zijn binnen een sociale, gemeenschappelijke politieke ruimte en context. In dezelfde lijn gaat GÉRALDINE TOBE de dialoog aan met vrijheid en onrecht als modaliteiten die het trauma ontrafelen dat

achterbleef na de koloniale invasie en het tot slaaf maken van Afrikanen, en legt bloot op welke manieren raciaal, cultureel en institutioneel onrecht nog altijd voortbestaan. Een herinnering aan hoe we volledige aandacht kunnen besteden aan onrechtvaardige dood, en de mogelijkheid om deze weer toe te eigenen en zo opnieuw voor te stellen – als een vorm van bevrijding van de overledenen. Zowel Mosquito als Tobe gebruiken film en virtuele realiteit om onze perceptie van vrijheid, onafhankelijkheid en onrechtvaardigheid te kaderen en te onderscheppen.

HET NIEUWSGIERIGE LICHAAM

Er zit een zekere speelsheid in de manier waarop NONCEDO GXEKWA de fotografische blik centraal stelt als een portaal dat een gevoel van waardigheid kan herstellen, een moment waarop het ontmenselijke lichaam zichzelf als waardig kan herkennen. Een intiem moment tussen haar eigen lichaam en dat van haar onderwerp wordt geweven op uitnodiging van hen die kunnen zien en van hen die ernaar verlangen gezien te worden. Balancerend tussen haar nieuwsgierigheid en intuïtie onderzoekt Gxekwa verbindingen die ons mens maken en die ons zichtbaar maken als we systematisch worden gemarginaliseerd, of in het kielzog van onze trauma's dreigen te verdwijnen. Met gevoel bevestigt ze hoe haar onderwerpen zichzelf zien en heeft

ze oprecht vertrouwen in hun bereidheid om zichzelf door haar blik te laten zien.

ERIC MAGASSA gebruikt zijn lichaam als een plaats die intervenueert in de geografische locatie van het onderzoek door te zien, te kijken, te voelen en te luisteren. Door zichzelf open te stellen om een doorgang te zijn voor wat of wie dan ook zijn pad kruist, wordt hij de flaneur die verhalen verzamelt met zijn zintuigen en ervaringen. Het locatiespecifieke werk van Magassa bestaat uit fragmenten van historische gegevens op wanden, plafonds, vloeren en de vrije natuur, die hij corrigeert of zelfs vernietigt met zijn abstractie. Net als een freestyle jazzmuzikant blijft hij terugkeren naar bepaalde innerlijke ritmes om daar vervolgens mee te improviseren. Het is deze dualiteit van het bekende en het onderzochte die ons met zachte hand naar transcedentie kan leiden.

In het werk van Gxekwa en Magassa is het lichaam een nieuwsgierige verwonderaar die verhalen verzamelt die anders worden vergeten of verloren gaan.

HET WATER EN HET LAND

Door water en land bewegend, houden FELIPE CASTELBLANCO en NICHOLAS GALANIN zich bezig met inheemse kennissystemen als counter narratives. Castleblanco

onderzoekt hoe een enkele lijn op een kaart de wereld omcirkelt, afsnijdt en fragmenteert; hoe die lijn afschermt en grenzen creëert die uitgestrekte poreuze en vervlochten gebieden fragmenteert; hoe die lijn eeuwenoude en inheemse praktijken rechteloos maakt. "De kaart weerstaan betekent weerstand bieden aan de gewelddadige blik die hem voortbrengt. Het betekent aandacht besteden aan de 'negatieve ruimtes', of de dimensies van ruimte die door kaarten worden genegeerd." Zijn ruimtelijke verkenning concentreert zich op water als 'onderling verbonden, volumetrische of zelfs meerdimensionale gebieden', en brengt daarmee andere modaliteiten voor het lezen van een kaart naar boven, waarbij kennis wordt gemaakt met verhalen van cartografie en het creëren van plaatsen. Nicholas Galanin houdt zich bezig met land als een plaats van trauma dat onderschept kan worden. Daarbij maakt hij gebruik van inheemse kennis en moderne technologie als een manier om vormen van erkenning en herstel in kaart te brengen. Zo ontstaat een samenspel tussen aanpassingsstrategieën, veerkracht, overleving, actief cultureel geheugenverlies, dromen, herinnering, culturele heropleving, en verbondenheid en niet-verbondenheid met land. Zijn "proces van creatie is een voortdurend streven naar vrijheid en visie voor het heden en de toekomst". Castelblanco en Galanin maken ons niet alleen bewust van de wond in het land en het water, maar ook dat

inheemse kennis en technologieën doorgangswegen zijn die waardevol zijn in de zoektocht naar ongedaanmaking en genezing.

Misschien reiken de opgravingen van de kunstenaars, schrijvers en musici hier ons strategieën en blauwdrukken aan over hoe we vrij kunnen zijn en hoe we kunnen liefhebben. En als zodanig verschuiven deze strategieën en blauwdrukken in de loop van de tijd, waarbij ruimte blijft voor de complexiteiten en nuances die de voetnoten ons aanreiken met betrekking tot de vraag hoe wij te weten komen wat we al weten. Ik weet niet of dit ons de mogelijkheid geeft een vrije wereld te scheppen, maar ik weet in ieder geval dat wij altijd opzettelijk en weloverwogen daarnaar streven.

KHANYISILE MBONGWA woont in Kaapstad en is socioloog, curator en kunstenaar. Ze werkt met openbare ruimte waarin ze met haar interdisciplinaire aanpak complexe nuances en thema's ontrafelt, waaronder sociaal-politieke, economische, raciale en gender-queer onderwerpen.

Mbongwa zet creativiteit in om zo ruimtes te creëren voor een emancipatoire praktijk, vreugde en spel. Voorheen werkte ze als adjunct-curator bij de Norval Foundation in Kaapstad, als curator en adviseur sociale ontwikkeling bij Cape Town Carnival en was ze hoofdcurator van de Stellenbosch Triënnale 2020.

1 JANAÚ Unsilent Y

2021, Installatie

Hangende strogordijnen in een cirkelvormig ontwerp nodigen je uit om de binnenruimte van de kamer te betreden. Loop over de met bladeren bedekte vloer en stap in een landschap van geluid: luister naar geluiden uit het bos, traditionele liederen en woorden in de taal van de inheemse Amerikanen. Deze klanken eren de Tupi-Guarani-taal en haar volk. In deze taal galmt de klinkerklank Y in de kelen. Zijn oorsprong betekent water.

De geluiden van *Unsilent Y* zijn opgenomen in het Tabacu Reko Ypy-reservaat, in het Piaçaguera Indigenous Territory in Peruibe, gelegen in de deelstaat São Paulo, Brazilië. Hier leeft het Tupi-Guarani Nhandewa volk. Hun taal is een geest, hun bos is een geest, maar dit werk zingt de wereld toe dat ze nog leven.

RizomaL-serie: kunst residentie bij Andrea Rechher Galerie, São Paulo, Brazilië, 2019. Foto: Elizabeth Mennezes

In de afgelopen zeven jaar heeft Siyabonga Mhleli Mthembu, ook wel bekend als Hymn_self, veel mensen om zich heen verloren. In zijn liedjes treurt hij om dit verlies. Toen hij jong was, moest hij van zijn moeder samen met zijn zus zingen op begrafenis; zo startte hij als begrafeniszanger. Met deze vijf bezweringen gericht op zijn pijn, keert hij terug naar het werk waarmee hij eigenlijk nooit

stopte. Vanuit een zeer persoonlijk perspectief geven de liedjes van *Mo'orning Grief* uiting aan zijn genezing van verdriet. Het zijn liedjes die de last van de liefde dragen. Door ze hier te herbeleven, hoopt Hymn_self dat alles wat de dood gebroken heeft, weer zal stralen.

2 HYMN_SELF Mo'orning grief

2021

Liedjeslijst:

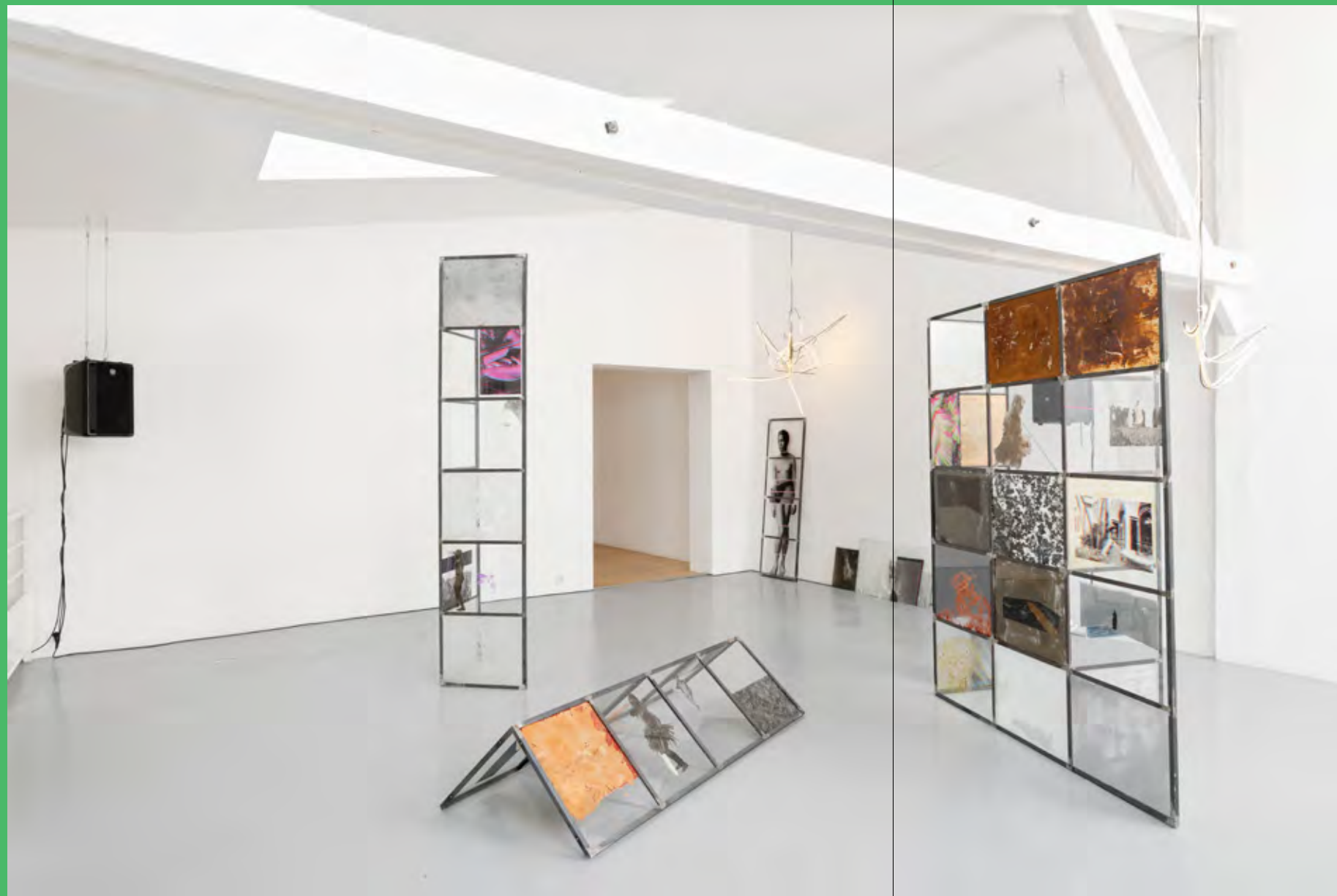
1. *A New Mourning* met Bokani Dyer (gecomponeerd door Nanz Mthembu)
 2. *And She Said* met Bokani Dyer (gecomponeerd door Siyabonga Mthembu)
 3. *She Smokes Dope* (gecomponeerd door Orangutang Bi'ch)
 4. *Myekahambeni* met Bokani Dyer (gecomponeerd door Siyabonga Mthembu en Gugu Bodibe)
 5. *Untsuku'zovuyo* met Bokani Dyer, Hymn_self's moeder Thobeka Mthembu en zijn zus Khanyisile Mthembu
- Opgenomen in Dyertribe Studios

Siyabonga Mhleli Mthembu aka Hymn_self.
Foto: Tseliso Monaheng

3 EURIDICE ZAITUNA KALA Personal Archives, An exercise on emotional archeology

2020, Overdruk naar glas, schilderijen en fotografie, afmetingen variabel

Euridice Zaituna Kala creëert in haar glaswerk een bijna fysieke band met het archief van fotograaf Marc Vaux. Vaux was een voormalig timmerman die zich omschoolde tot fotograaf nadat hij gewond was geraakt in de Eerste Wereldoorlog.

Hij nam ruim 127.000 foto's van meer dan 6.000 kunstenaars, hun werk en hun ateliers in Montparnasse en Parijs van de jaren twintig tot de jaren zeventig.

Vaak wordt de Vaux-collectie geprezen om haar omvang en veelzijdigheid, maar – zoals elk archief – is ook hier de samenstelling bepaald door de subjectiviteit van de archivist. "Er zijn geen ontbrekende beelden tenzij iemand ze mist," schrijft Kala. "De geschiedenis wordt gesorteerd tussen het herinnerde en het vergetene." Door hergebruik van Vaux' negatieven en het tekenen en graveren van haar eigen beelden en herinneringen op rechthoekige stukken glas, vult zij de Vaux-collectie aan met mensen die er oorspronkelijk niet in zijn opgenomen.

Door dit archief opnieuw vorm te geven, werpt Kala licht op mensen en geografische gebieden die opzettelijk uit de historische verslagen zijn weggelaten. Kala: "In Parijs werden foto's gesorteerd door zwarte lichamen uit te gummen. Ik heb de utopische droom om deze disbalans recht te zetten door de lichamen terug te plaatsen in het archief waaruit ze gewist werden."

4 NÁSTIO MOSQUITO When changing your mind gets you killed

2021, Video

“... Ik kon niet doorgaan met deze race — ten gunste van de integriteit waar ik recht op heb en waar zovelen in het noorden en zuiden, oosten en westen zo dapper voor strijden. Ik zou deze race, mijn race, niet kunnen voortzetten zonder je te vertellen dat ik inderdaad van gedachten ben veranderd...”

— citaat uit de video *When changing your mind gets you killed*

De mogelijkheid om van gedachten te veranderen, met andere woorden, het vermogen om te heroverwegen is een gevaarlijk wapen wanneer het ten gunste is van het onvermijdelijke meer, beter, mooier.

Mosquito's werk speelt met Afrikaanse stereotypen in westerse contexten. Daarbij stelt hij zichzelf regelmatig op als centrale figuur en bevraagt zo zijn eigen rol en die van het publiek. In zijn werk neemt hij regelmatig verschillende rollen aan. De afstand tussen zijn werkelijke identiteit en dergelijke karakterisering stelt hem in staat zich op verschillende manieren uit te drukken: grensoverschrijdend, cool, cynisch, profaan en vulgair.

Foto van Nástio Mosquito, genomen tijdens de opnames van *When changing your mind gets you killed*.

Foto: Jeanpy Kabongo

5 GÉRALDINE TOBE Kalunga

2020, Rook op doek, 600 x 320 cm

Kalunga is een drempel tussen werelden, een waterige grens tussen de levenden en de doden. Het woord vindt zijn oorsprong in de religieuze tradities van de Tshowke-stam in Congo. Kalunga verbindt de dingen waarvan we noch het begin noch het einde zien. Tobe's werk probeert het zichtbare en onzichtbare weer te geven: de breuk tussen de fysieke en immateriële wereld, de cyclus van het leven van het vleeselijke bestaan tot een spirituele aanwezigheid. Een creatie in voortdurende beweging: het kunstwerk zelf is nooit af, het is de kunstenaar die besluit te stoppen.

In de werken van Tobe staat zwarte rook centraal. Ze verving penselen en klassieke kleuren door vuur en de rook van een oude olielamp om haar emoties en standpunten over te brengen, en om een nieuwe opvatting van de dood en de aanvaarding van de ander aan te kaarten.

*Het was een droom in een droom
waarin ik alleen was en wandelde in
de Cederberg-bergen. Ik weet niet
meer wat ik aanhad, maar ik denk
dat ik mijn twee lange stokken bij me
had; ze hebben geen namen, maar
we lopen veel samen.*

*Ik werd wakker en deed mijn best
me deze reis naar de bergen
te herinneren en wie of wat me
daarheen had geroepen, maar
het lukte me niet.*

*Ach, misschien was het niet zo
belangrijk.
Maar hier zijn we weer, in de bergen
en we bouwen bergen.*

*Ik heb zoveel liedjes verloren door
dromen.*

*Je moet langzaam je oor tegen
de grond houden om te horen
wat het is, zodat je niets mist.
Hopelijk onthoud je alles wat er
gezegd en gedeeld wordt.*

*Deze bergen hebben nieuws, ze
hebben verhalen en zijn getuige van
historische gebeurtenissen.
Deze rotsen kwamen helemaal
van de top naar beneden om het
je te vertellen.*

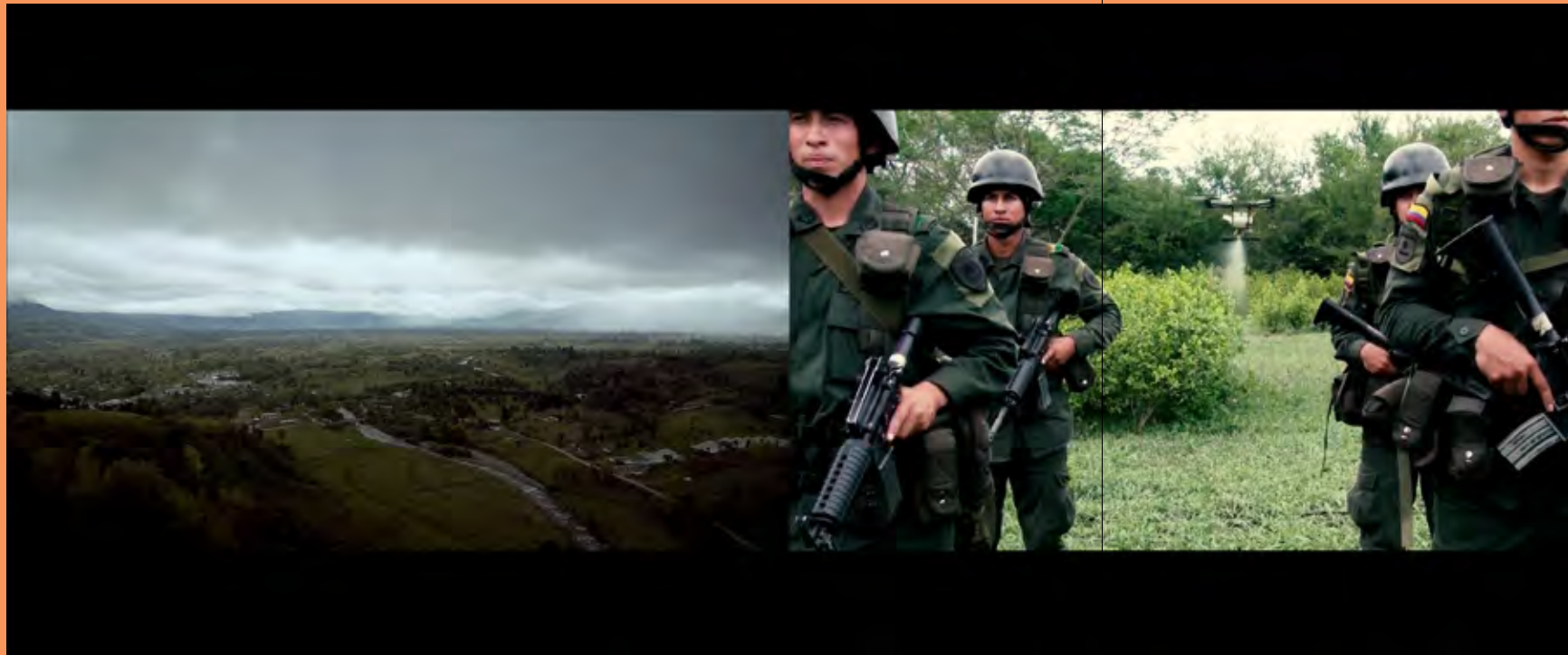
*Building Mountains viert de stille
momenten van zwarte opstand,
genesteld in huizen en op de vele
plaatsen die onze ogen niet kunnen
zien. Dit is een voortdurende zoek-
tocht naar verschillende methoden
van collectieve genezing en verzet,
en naar verschillende ruimten voor
het delen en produceren van kennis.*

Rijksakademie Open Studios 2021. Foto: Sander van Wettum

L
LUNGISWA GQUNTA
Building Mountains

2021, Klei, verroest ijzer, afmetingen variabel

Still uit de film *Río Arriba*, ontwikkeld na een reeks reizen stroomopwaarts de Putumayo-rivier in Colombia (2018-2020)

7 FELIPE CASTELBLANCO

Pathfinding: altitudinal border crossing and radical seafaring

2021, Video-installatie

De installatie *Pathfinding* komt voort uit Castelblanco's doorlopend praktijkgericht en artistiek onderzoek in projecten als *Cartographies of the Unseen* en *Driftless*. Hierin presenteert hij water als het ultieme ruimtelijke model voor het leven. Water, of het nu een wolk, een druppel, een rivier of een oceaan is, is een ruimte die zich aanpast om uiteindelijk weerstand te bieden aan alle vormen van beperking.

Door middel van experimentele films, expedities naar onwaarschijnlijke plekken en performances in afgelegen landschappen, onderzoekt Castelblanco verschillende waterlandschappen als onderling gerelateerde of multidimensionale territoria. In deze 'vloeibare' territoria lossen tijd en ruimte op, overlappen geschiedenissen elkaar en nemen andere vormen van gewaarworden onze cartografische manier van kijken, meten en navigeren op de planeet over.

Nowhere Islands, uit de serie *Driftless*, Captiva, Florida VS. Steun van de Robert Rauschenberg Foundation in het kader van het Artist in Residency Program, 2019.

Wa Lehlere herinnert zich een reis die hij eens samen met zijn zoon Tau maakte met de plaatselijke ondergrondse sneltrein, de Gautrain. Tau staarde uit het raam terwijl de trein langs het landschap van Johannesburg raasde. Maar toen de trein het ondergrondse deel van zijn traject

binnenreed, verdween het landschap op slag. Alleen het pikkedonker bleef over en staarde hem aan. Verward door deze plotselinge verandering in zijn omgeving, wendde Tau zich tot zijn vader en vroeg: "Waar is de lucht gebleven?" De verbijstering van het kind trof Wa Lehlere als een poëtische kracht.

8 KEMANG WA LEHULERE Where Did the Sky Go?

2020, 16 bronzen levensgrote handen op 16 muziekstandaards, 10 bronzen grote handen, bronzen hondenkop, afmetingen variabel

De installatie *Where Did The Sky Go?* neemt deze plotse verandering als uitgangspunt. De verdwijning van de lucht veroorzaakt paniek. Het is een desoriënterende afwezigheid. Voorbeelden van mythopoëtische verhalen rond de val van de duisternis zijn in alle uithoeken van de wereld

aan de orde van de dag. Hoewel hun contexten kunnen verschillen, hebben ze allemaal dezelfde bedoelingen. De afwezigheid van de lucht wordt niet alleen een kosmologisch en astrofysisch raadsel, maar impliceert ook een verstoring van onze temporele en ruimtelijke coördinaten.

Ter beschikking gesteld door de kunstenaar en Galerie Tschudi, Zuz (Zwitserland).
Foto's: Ralph Feiner, Malans (Zwitserland)

Still uit k'idéin yéi jeené

k'idéin yéi jeené (you're doing such a good job) is een zin bestaande uit Tlingit*-woorden van liefde en zorg, gesproken tegen een inheems kind uit een inheems gezin. Liefde, veiligheid, verbondenheid en continuïteit staan hierin centraal. Ondanks een generatielange, gewelddadige ontkenning door de overheid van de behoeften van Tlingit-families, blijven deze gezinnen hun kinderen liefhebben en voorzien in die behoeften. Zij blijven bestaan ondanks de gedwongen afschaffing van hun eigen talen, ondanks de pogingen van koloniale staten om de toegang tot eigen land te ontzeggen en het ervaren van hun cultuur.

Het werk van Galanin is een ontwrichting van kolonistenstaten gebouwd op genocide. *k'idéin yéi jeené* weerspiegelt het licht van Tlingit-kinderen tegen de schaduw van straffen voor het beoefenen van hun cultuur, ceremonies en talen. Tegen de schaduw van de wetgeving die gebruikt wordt om hen te verdelen en hun kinderen af te nemen. Koloniale instellingen kiezen ervoor valse historische verhalen in stand te houden waarin de onderdrukkende blik centraal staat en die inheemse volkeren opsluit in een marginaal bestaan. *k'idéin yéi jeené* viert inheemse families en gemeenschappen en weigert een vraag-en-antwoordrelatie met onderdrukkende verhalen.

9 NICHOLAS GALANIN *k'idéin yéi jeené*

2021, One-channel video-installatie

* Inheemse volkeren van de zuidoostelijke kust van Alaska

10 NONCEDO GXEKWA Don't You Know Cape Town is Killing Me

2016, Meerdere foto's, afmetingen variabel

Kaapstad, liefkozend de Moederstad genoemd, kent duizenden daklozen. Mensen die vechten voor hun levensonderhoud, die vechten tegen het systeem dat hen door ongunstige wetten ontmenselijkt. Wetten die doen denken aan de gedwongen verwijdering van District Six, een voormalige Kaapse woonwijk waar

tijdens het apartheidsregime van de jaren zeventig meer dan 60.000 inwoners werden verwijderd.

Gxekwa kreeg de kans om tijd door te brengen met daklozen en hun levens en verhalen vast te leggen. Ze was getuige van een gemeenschap van geliefden die huizen maken. Geliefden die elke dag wakker worden met nieuwe energie en hoop. Mensen met grootse dromen, zoals iedereen, maar op een moeilijk punt in hun leven. Mannen en vrouwen die voortdurend worstelen in een stad die hen elke dag kapot maakt. Maar ze hebben elkaar gevonden, en hebben liefde gevonden in elkaar.

I wear my heart on my leg, 2016, Buitenkant St.
Hold me, don't let go, 2016, Buitenkant St.

11 ERIC MAGASSA Footwork

2015 – tot heden, Juxtapose van schilderkunst, collage, archiefbeelden, abstracte patronen en fotografie, afmetingen variabel

In zijn werk gebruikt Magassa archiefbeelden, collage en foto's van voorwerpen die hij combineert met reisfoto's en abstracte patronen. Zijn werk creëert denkbeeldige portalen; visuele echo's uit het verleden, het heden en de toekomst. In deze speciaal voor Marres gemaakte media-installatie zet hij schilderkunst, collage en fotografie naast elkaar.

Eric Magassa is geboren in 1972 en liet zich vooral inspireren door de jaren '80; een periode van snelgroeiend wereldwijd kapitalisme, politieke omwentelingen, grote verschillen in rijkdom, mondiale massamedia en een typische muziek en mode, waaronder elektronische popmuziek en hip-hop. Het was het tijdperk van de hongersnood in Afrika en het einde van de Koude Oorlog, gemarkeerd door de val van de Berlijnse Muur.

Zijn werken laten sporen zien van zijn Zweedse, Franse en Senegalese wortels en onderzoeken hoe West-Afrikaanse kunst op verschillende manieren is gekopieerd en geëxploiteerd voor artistieke en commerciële doeleinden. Met maskers, patronen en montage enceneert Magassa een reeks dislocaties tussen het zichtbare en onzichtbare en tussen verschillende identiteiten en betekenissen.

KUNSTENAARS

JANAÚ (Rio de Janeiro, Brazilië, 1983) is schrijver en beeldend kunstenaar. Veel van haar kunstwerken zijn gewijd aan woorden. Ze heeft de naam Janaú aangenomen van haar overgrootmoeder, die behoorde tot een inheemse precolumbiaanse cultuur in het Amazonegebied. Deze Marajoara-cultuur leeft voort als een herinnering in haar lichaam. Janaú is geïnteresseerd in verschillende disciplines zoals installaties, beelden en gedrukte teksten, maar ook in het delen van ervaringen door middel van rituele handelingen. Ze zoekt naar manieren om het individuele en collectieve geheugen in Abya Yala* tot uiting te brengen en verkent over mogelijke remedies voor het koloniale trauma.

* De naam Abya Yala wordt door veel inheemse Amerikanen gebruikt om het Amerikaanse continent aan te duiden.

HYMN_SELF aka SIYABONGA MHELELI MTHEMBU (Zuid-Afrika, 1984) is een in Johannesburg gevestigde creatieve activist, performer en curator. Hij zingt als Hymn_self in zijn band The Brother Moves On die, in zijn liefde voor het esoterische en excentrieke, een hommage brengt aan de Zuid-Afrikaanse jazz, rock en funk. Mthembu is tevens de leadzanger van Shabaka and the Ancestors, een Zuid-Afrikaanse superband onder leiding van de in Groot-Brittannië geboren saxofonist Shabaka Hutchings.

Kunstenaars EURIDICE ZAITUNA KALA, (1987, Maputo, Mozambique) woont in Parijs. Ze genoot een opleiding tot fotograaf aan de Market Photo Workshop in Johannesburg. Ze is de huidige laureaat van de ADAGP (Association for the Development of the Graphic and Visual Arts) / Villa Vassilief-beurs, kreeg verschillende residenties in Afrikaanse en trad op in onder meer Centre Pompidou (Parijs), Galerie Saint-Séverin (Parijs) en het Infecting the City Festival (Kaapstad, 2017). Haar werk was te zien in tentoonstellingen als de Stellenbosch Triennale (2020), Haus der Kulturen der Welt (Duitsland) en de vierde Triennale voor Kleinschalige Beeldhouwkunst in Fellbach (Duitsland, 2019).

De Angolese multimedial kunstenaar en -verteller NÁSTIO MOSQUITO staat bekend om zijn performances, video's, muziek en poëzie. Zijn werk getuigt van een intense toewijding aan de mogelijkheid van taal om een open-einde te hebben. Dit

kan gemakkelijk verkeerd worden geïnterpreteerd als een soort wereldmoedigheid, maar het is de uitzonderlijke uitdrukking van een dringend verlangen om zich op alle niveaus met de werkelijkheid bezig te houden. Mosquito trad op tijdens muziekfestivals in het kader van programma's voor beeldende kunst: de Biennale van Bordeaux (2009), het Tate Modern (2012) en het Berardo Collectie Museum (2013).

Het creatieve proces van GÉRALDINE TOBE (Kinshasa, Congo, 1992) toont een bereidheid om esthetische, artistieke, maatschappelijke, religieuze en politieke barrières te doorbreken door middel van vrijheid en vrije wil. Ze drukt dit op een provocerende en arrogante manier uit om vooroordelen, indelingen en stereotypen plaats te laten maken voor vernieuwing. Ze nodigt haar publiek uit om de wereld anders te zien — een wereld in volle verandering. Tobe studeerde af aan de Académie des Beaux-Arts in Kinshasa. Recente presentaties van haar werk vonden onder meer plaats in Institut Français de Kinshasa (2018), Jinan International Biennial (China, 2020) en African Women Artists in Galerie ART-z (Parijs, 2020).

LUNGISWA GQUNTA (Port Elizabeth, Zuid-Afrika, 1990) is een beeldend kunstenaar in de disciplines performance, drukwerk, sculptuur en installatie. Ze deconstrueert ruimtelijke vormen van uitsluiting en onderdrukking door de toegang tot en het bezit van land aan te kaarten en multisensorische ervaringen te ontrafelen die hardnekkige sociale onevenwichtigheden aan het licht brengen — erfenissen van zowel patriarchale dominantie als kolonialisme. Met materiële verwijzingen naar guerrillatactieken en protest wil ze deze status quo verstoren. Gqunta behaalde haar bachelordiploma in beeldende kunst aan de Nelson Mandela Metropolitan University in 2012 en haar masterdiploma aan de Michaelis School of Fine Art in Kaapstad in 2017. Ze verbleef aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam (2019–2021) en nam deel aan de Manifesta 12 (Palermo, Italië, 2018) en de vijftiende Istanbul Biennale (Turkije, 2017).

FELIPE CASTELBLANCO (Bogotá, Colombia, 1985) is een multidisciplinair kunstenaar en onderzoeker, werkend op het snijvlak van film- en mediakunst. Zijn werk verkent institutionele vormen, creëert platforms voor dialoog, waagt zich aan nieuwe grenzen van openbaarheid en verbindt zich met

afgelegen en onverwacht publiek. Castelblanco behaalde een MFA aan de Carnegie Mellon University (VS) en rondt momenteel een praktijkgericht doctoraat af in Basel. Hij ontving verschillende internationale prijzen, waaronder de Robert Rauschenberg Foundation Residency (VS 2019) en The Starr Fellowship aan de Royal Academy Schools in Londen (VK, 2015). Recente tentoonstellingen zijn onder meer de 2019 Quebec Biennial en Seasons of Media Arts 2020 in ZKM in Karlsruhe (Duitsland).

Het werk van KEMANG WA LEHULERE (Kaapstad, Zuid-Afrika, 1984) gaat niet alleen op zoek naar verhalen over alledaagse voorwerpen, maar ontrafelt ook hun potentieel om de meerdere, ingebedde lagen van verhalen door te geven. Wa Lehulere, die opgroeide in de arbeidersflats van Gugulethu, 15 km buiten Kaapstad, begrijpt dat voorwerpen nooit een eenduidige waarde hebben; hun functie is voortdurend in beweging. Hij kent er dus niet alleen abstracte betekenissen aan toe, maar probeert andere verhalen die er reeds in gegrift staan op te graven, uit te diepen of te onderzoeken. Men kan zich afvragen of porseleinen hondjes niet alleen een commentaar zijn op de huiselijkheid en de woondecoratie van de zwarte arbeidersklasse, maar ook dienen om de paradox van de Elzasser (het favoriete ras van de apartheidspolitiek) als een symbool van kitscherige versiering in het interieur van zwarte huizen op te roepen.

Het werk van NICHOLAS GALANIN (Sitka, Alaska, Verenigde Staten, 1979) houdt zich bezig met de hedendaagse cultuur vanuit een perspectief dat geworteld is in het land. Zijn werk vertrekt vanuit diepgaande observaties en onderzoeken naar de raakvlakken van cultuur en concept in vorm, beeld en geluid. De werken van Galanin belichamen kritisch denken als vaten van kennis, cultuur en technologie — inherent politiek, genereus, onverzettelijk en poëtisch.

NONCEDO GXEKWA (Ladysmith, Zuid-Afrika, 1981) woont en werkt in Kaapstad. Ze houdt zich bezig met samenwerkingsvormen van fotografie, individuen en de natuur. Ze voltooide haar opleiding aan de CPU (Cape Peninsula University of Technology) in 2010. Onlangs werkte ze mee aan het Moonsoon Project, een performatief onderzoeksproject naar dekoloniserende culturele praktijken in Zuid-Afrika. Ze nam deel aan verschillende groepstentoonstellingen, zoals *Connecting Views* in het Nationaal

Museum van Wereldculturen (Leiden, 2021), *The SAME SAME Show* in Gallery One11 (Kaapstad, 2018) en *Content* in Quoin Rock Wine Estate (Kaapstad, 2020).

ERIC MAGASSA (Göteborg SE, 1972) is een multidisciplinair kunstenaar die collage, schilderen en fotografie combineert. Hij kent vraagstukken over identiteit, de intermediaire aard ervan en het verband met herinneringen en plaats. Een terugkerend thema in zijn werk is het masker, als object en als begrenzing. Magassa studeerde aan Central Saint Martins in Londen en The Art Students League in New York. Zijn werk was recent te zien in onder andere de Passagen Konsthall (Linköping SE, 2020), Gibca (Göteborg SE, 2019), het Valongo Festival (Santos BR, 2019), Alingsås (Konsthall SE, 2019) en de Moderna Exhibition (Stockholm SE, 2018).

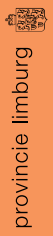
Khanyisile Mbongwa bedankt:

Valentijn Byvanck voor de uitnodiging tot curator en voor de vele gesprekken voorafgaand aan de tentoonstelling; aan de kunstenaars voor het vertrouwen in mijn visie en het mij toevertrouwen van hun werk; mijn familie en vrienden voor de ruimte die me altijd bieden; mijn voorouders voor alle geschenken waarmee ze me hebben gezalfd en mijn dochter die me herinnert aan liefde en vrijheid.

Thembsie Mbongwa, Lolita Mbongwa, Nkanyezi-Ará Mbongwa, Busi Jama, Asanda Vokwana, Thando Mamba, oMbongwa, oKhumalo, oMadondo, oMabaso, oJola, oTshatsu, oHlophe, oUthandiwe, oMvelo, oSithole.

Marres bedankt: Julia Haarmann, Elsbeth Bisig, Galerie Tschudi

Team Marres: Valentijn Byvanck, Tania Comenencia, Rosa van der Flier, Merlijn Groenen, Tineke Kambier, Ilse van Lieshout, Chandra Merx, Renée Schmeetz, Gladys Zeevaarders

COLOFON

Kunstenaars: Felipe Castelblanco, Nicholas Galanin, Lungiswa Gqunta, Noncedo Gxekwa, Hymn_self, Janaú, Euridice Zaituna, Kala, Eric Magassa, Nástio Mosquito, Geraldine Tobe, Kemang Wa Lehulere
Curator: Khanyisile Mbongwa
Tekstredactie: Valentijn Byvanck, Renée Schmeetz
Vertaling: DUO
Coverbeeld: Eric Magassa, *The Lost Fauces*, 2019
Productieleider: Rosa van der Flier
Publiciteit: Renée Schmeetz
Grafisch ontwerp: Ayumi Higuchi
Drukwerk: Drukkerij Tielens

History's Footnote: on Love and Freedom is mede mogelijk gemaakt door het Mondriaan Fonds en Stifting Kunstlerdort Schöppingen.

Marres ontvangt structurele steun van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Provincie Limburg en de Gemeente Maastricht.

Marres
Huis voor Hedendaagse Cultuur

Capucijnenstraat 98
6211 RT Maastricht
+31(0) 43 327 02 07
info@marres.org
marres.org

dinsdag — zondag
12:00 — 17:00

Vanuit het historische woonhuis in de binnenstad van Maastricht organiseert Marres o.a. tentoonstellingen, zintuigenworkshops en kunstwandelingen. Samen met kunstenaars, musici, performers en wetenschappers verkent Marres cultuur in de breedste zin van het woord. Combineer je bezoek aan het museum met een lunch bij het Mediterraans restaurant Marres Kitchen en dwaal in de weelderige stadstuin.

Marres

